

KUPITI MAČKA U VREĆI / KÖPA GRISEN I SÄCKEN

(kontrastivna analiza frazema i poslovice)

Zvonimir Novoselec*
Filozofski fakultet, Zagreb

Osnovna namjera ovog teksta je provesti kontrastivnu analizu hrvatskih i švedskih frazema i poslovice čiji središnji leksem označava neku životinju. Polazi se od moguće definicije frazema i uvjeta koje skup leksema mora ispuniti da bi bio frazem, odnosa frazema prema kolokacijama i poslovicama te se govori o odabiru hrvatskog korpusa i nedostacima rječnika u kojima su traženi švedski prijevodni ekvivalenti. Nakon popisa frazema i poslovice i njihovih švedskih ekvivalenata pokazuju se njihovi međusobni odnosi. Istražuje se koji hrvatski frazemi i poslovice imaju značenjski ekvivalent u švedskom i u kojoj mjeri švedski ekvivalenti sadrže formalne korespondente hrvatskih leksema te o kojim je leksemima najčešće riječ. Nakon analize navode se mogući razlozi za relativno veliki postotak podudarnosti

Ključne riječi: frazem, poslovice, kontrastivna analiza, prijevodni ekvivalent, kontrastivni korespondent

UVOD

Čitajući tekstove na materinjem ili na kojem stranom jeziku, svatko od nas naišao je na sklopove riječi čije značenje ne proizlazi iz zbroja značenja svakog pojedinog leksema sklopa nego je metaforično. Ako smo pročitali da *netko pravi od buhe slona*, naravno da poruku nismo shvatili doslovno nego smo odmah proniknuli njezino metaforično značenje da *netko pretjeruje*.

Vjerojatno ne postoji ni jedan odrastao izvorni govornik hrvatskoga jezika koji bi taj frazem/idiom protumačio doslovno. No, problemi mogu nastati pri razumijevanju sličnih izraza stranog jezika. Svi oni koji se imalo razumiju u jezik kao sustav, mogu zaključiti je li ili nije riječ o frazemu, iako je za stopostotnu detekciju bitna jezična kompetencija. Uostalom, svaki jezik svojim leksikom izražava i svoje kulturne spe-

cifičnosti, tako da ni frazemi u tome nisu iznimka (*inte för allt smör i Småland!*).

Budući da u Hrvatskoj za sada ne postoji opsežan hrvatsko-engleski frazeološki rječnik, a kamoli švedski, ja sam odlučio popisati sve frazeme i poslovice koje u hrvatskoj varijanti sadrže neku od životinja kao svoj središnji leksem i pokušao sam naći ekvivalente u švedskom.

O tome kako sam ograničio hrvatski korpus i kako sam tražio odgovarajuće švedske ekvivalente, bit će govora poslije. Za početak pokušat ću definirati što je to frazem i kako se on razlikuje od kolokacija i poslovice.

1. FRAZEMI I POSLOVICE

Područje frazeologije još nije temeljito istraženo pa ne postoji ni jedna sveobuhvatna definicija frazema. Za frazem se kaže da je »višečlana jezična jedinica koja se u govornom

aktu uvijek reproducira kao jedna cjelina« (Samardžija, 2001:93) Takva višечlana jezična jedinica podliježe četirima uvjetima.

»Prvi je uvjet da se ta veza leksema reproducira u govornome činu kao postojana veza čije članove nije moguće ni zamjenjivati ni ispuštati.« (Samardžija, 2001:94) To bi na našem primjeru značilo da leksem *muha* ne možemo zamijeniti npr. leksemom *bumbar* (*praviti od *bumbara slona*) niti ga ispustiti (*praviti *slona*).

»Drugi je uvjet da se ta postojana veza sastoji od najmanje dviju punoznačnica.« (Samardžija, 2001:94) U našem slučaju riječ je o jednom glagolu (*praviti*) i dvije imenice (*muha*, *slon*).

»Treći uvjet je semantički.« (Samardžija, 2001:94) To znači, kao što sam već spomenuo, da značenje frazema nije zbroj značenja njegovih sastavnica.

Samardžija kao četvrti uvjet navodi tvrdnju da se frazem kao leksički sklop može u kontekstu aktualizirati u bilo kojoj od sintaktičkih funkcija. (Samardžija, 2001) U našem primjeru frazem *praviti od muhe slona* može se aktualizirati kao predikat (*On uvijek pravi od muhe slona*), dok se neki drugi mogu aktualizirati npr. kao objekt (*Vidio sam starog lisca*), subjekt (*Stari lisac je stigao*) i dr.

Budući da je frazeologija čvrsto povezana sa semantikom i među frazemima možemo pronaći sinonime (*mršav kao bakalar/tanak kao čačkalica*) i tzv. frazemske varijante. To su varijante frazema koje, iako mijenjaju neku od svojih sastavnica, zadržavaju isto značenje (*glup kao guska/glup kao konj; dum som en gås/dum som en åsna*). Naravno da je vokabular koji može ovako paradigmatički zamjenjivati pojedine članove fraze ograničen.

Spominjao sam da je frazem blizak i kolokacijama i poslovicama. Postoji nekoliko definicija kolokacija, no najčešća je ona frekventijska, koja kaže da su kolokacije kombinacije od uglavnom dva leksema koja se uvijek pojavljuju zajedno. Tako npr. imenica *zdravlje* često dolazi u kombinaciji s pridjevom *krhak* (*krhko zdravlje*) pa je to kolokacija jer je ta veza

leksema učestala za razliku od npr. *lomljivo zdravlje*, što se uopće ne koristi pa nema ni frekvenciju.

I za idiome smo spomenuli da se mogu sastojati samo od dva leksema, no ono što ih razlikuje od kolokacija jest metaforičnost. (*pečena patka* – kolokacija; *novinarska patka* – idiom) Metaforičnost se određuje kontekstom. Tako npr. *desna ruka* može biti kolokacija u rečenici *Moja je desna ruka duža od lijeve*, a idiom u rečenici *Na njega se uvijek mogu osloniti – on je moja desna ruka*.

Ono što frazeme razlikuje od kolokacija (metaforičnost) povezuje ih s poslovicama. No, bitna razlika između frazema i poslovice je sintaktička. Poslovice se uvijek javljaju kao potpune i ne mogu se uvrstiti u drugu rečenicu, osim citiranjem i preoblikom. (Maček, 1992)

Za poslovice se može reći da su jedan od trajnih oblika iskazivanja čovjekove misli, da imaju specifičnu i stabilnu sintaktičku strukturu, da udovoljavaju zahtjevima ekonomičnosti jezika, da apsolutiziraju vrijeme i prostor te da ih odlikuje već spomenuta metaforičnost. One na kratak, precizan, zvučan i slikovit način tipiziraju životne pojavnosti te se vrlo lako prenose iz jedne kulture u drugu. (Mikić i Škara, 1992)

Kao izvor hrvatskih frazema i poslovice koristio sam nekoliko rječnika. Osnovni izvor bio mi je *Frazeološki rječnik hrvatskog ili srpskog jezika* (Matešić, 1982). No, taj rječnik ima dosta nedostataka. Kao prvo, ne navodi sve frazeme koji postoje u hrvatskom jeziku. To naravno, nije i moguće. Međutim, problem u tom rječniku je što zanemaruje frekvencije frazema razgovornog jezika. Budući da su se frazemi i razvili više-manje u narodu i da s jedne strane pokazuju potrebu čovjeka za ekonomičnim izražavanjem, zašto u rječniku kao primjer navoditi frazeme koje je nekad davno upotrijebio neki književnik, a danas ga nitko ne koristi, a s druge se strane izbjegavaju kolokvijalni frazemi koji nisu nužno vulgarni. Začuduje da se kao korpus uzimaju neka književna djela iz 19. stoljeća, a istodobno se zanemaruje dnevni tisak, čak i tada, 1982. godine, kada je ovaj

frazeološki rječnik nastajao. No, i sam autor je u predgovoru naznačio da djelo nije potpuno i bez nedostataka. Povodeći se donekle suvremenošću, izbacio sam srpske frazeme i frazeme koji više nisu frekventni (*igrati kao čigra*, *brbljati kao čavka*). U odabiru mi je pomagao i *Hrvatsko-talijanski frazeološki rječnik* iz edicije *Malih frazeoloških rječnika Zavoda za lingvistiku* (Menac i Vučetić, 1995) Uključio sam i frazeme na koje sam nasumce nailazio u dvojezičnim rječnicima (*zdrav kao bik*), a koristio sam se i vlastitom jezičnom kompetencijom.

Poslovice sam preuzeo i iz *Kontrastivnog rječnika poslovice* (Mikić i Škara, 1992) hrvatskog i engleskog jezika, a ekvivalenti su uglavnom traženi u *Norstedts Ordspråksbok* (1996).

Problemi na koje sam nailazio tražeći ekvivalente su brojni. Prvo sam se koristio dosta nekvalitetnim, ali nažalost jedinim, hrvatsko-švedskim rječnikom (Nussdorfer, 2000). Zatim sam prevodio hrvatske frazeme na engleski i tražio ekvivalente u englesko-švedskim rječnicima *Norstedts* (1991a) i *Norstedts* (1998) i u švedsko-engleskom rječniku idioma (Hübinette i Odenstedt, 1998). Sve rezultate provjeravao sam u švedsko-švedskom rječniku *Norstedts* (1991b). Zanimljivo je kako se različiti leksikografi različito odnose prema idiomima, što vjerojatno proizlazi iz njihova shvaćanja frazeologije. To je najočitije u njihovom izboru lek-

sema pod kojim će frazem uvrstiti u rječnik – jedni uzimaju ključnu riječ u idiomu, dok se drugi koriste mehaničkim kriterijem. No, ipak je veći problem kompetentnost leksikografa. Nussdorfer (2000) u svom rječniku češće daje parafrazu hrvatskog frazema kao prijevodni ekvivalent, a ne navodi postojeći frazeološki ekvivalent. Rječnici k tomu ne navode sve frazemske varijante prijevodnog ekvivalenta što je vjerojatno rezultat prostorne ograničenosti.

Postojanje »životinjskih« frazema i poslovice ne začuđuje zato što su životinje pratile čovjeka od samog početka ljudskog roda. Svaki jezik je leksikalizirao ono što mu je najvažnije pa jezik otkriva pogled pojedinog naroda na svijet, odnosno izvanjezičnu realnost. U frazemima i poslovicama uočljiva je metaforizacija, koja govori ili o osobinama čovjeka ili o situacijama u koje on dolazi. Često su i frazemi i poslovice prozirni u svojoj metaforizaciji, jer je npr. jasno da se lisica i sama ponaša kao lukava životinja. S druge strane postoje primjeri koje je jako teško objasniti, npr. *piti kao smuk*. Smuk je zmija iz porodice smuklija i jedina zmija koja pije vodu. No, nije li logičnije očekivati neku drugu životinju umjesto smuka, neku koja je poznata po tome što pije?

Sijedi popis frazema i poslovice te njihovih ekvivalenata (uz doslovan prijevod na hrvatski), nakon čega ću razmotriti njihove međudnose.

BAKALAR

mršav/suh kao bakalar

mager/smäl som en sticka
(mršav kao štap)

BIK

jak kao bik

stark som en ox
(jak kao bik)

zdrav kao bik

frisk som en nötkärna
(zdrav kao jezgra lješnjaka)

BUBA

imati bubu/bube u glavi

ha konstigheter för sig
(biti neobičan/malo čudan)

staviti kome bube u glavu

sätta myror i huvudet på ngn
(staviti kome mrave u glavu)

BUBICA*tih/miran kao bubica**tyst som en mus*
(miran kao miš)**BUHA***činiti od buheliz buhe slona**göra elefanter av myggor*
(činiti od mušica slonove)*trijebiti buhe**slösa bort tiden*
(potratiti vrijeme)**CRV***imati crva u glavi**ha en fix idé*
(imati fiks ideju)*imati crva u guzici**ha myror i byxorna*
(imati mrave u hlačama)*knjiški crv**bokmal**raditi kao crv**(knjiški crv)*
vara flitig som en myra
(biti marljiv kao mrav)**GLISTA***izvoditi bijesne gliste**apa sig*
(prenemagati se)**GOLUB***vući se kao usrani golub**röra sig med snigelfart*
(kretati se puževom brzinom)*pečeni golubovi padaju s neba**stekta sparvar faller från himlen*
(pečeni vrapci padaju s neba)*živjeti kao dva goluba/golubovi**leva som två turturduvor*
(živjeti kao dvije grlice)**GUSKA***glup kao guska**dum som en gåslåsna*
(glup kao guska/magarac)*ići kao guska/guske u magli**bete sig huvudlöst*
(ponašati se bedasto)**GUŠTER***sunčati se kao gušter**sola sig som en ödla*
(sunčati se kao gušter)

JANJE

krotak/umiljat kao janje

*from som ett lamn
(umiljat kao janje)*

JARAC

dati jarcu da čuva kupus

*låta vargen akta fåren
(dati vuku da čuva ovce)*

musti jarca u rešeto

*utföra ngt som är helt värdelöst
(činiti nešto što je besmisleno)*

KOKOŠ

držati se kao pokisla kokoš

*se ut som om ngn hade sålt smöret
och tappat pengarna
(izgledati kao da je tko bio prodao
putar i izgubio novac)*

imati kokošji mozak

*ha hönshjärna
(imati kokošji mozak)*

i čorava kokoš zrno nade

*även en blind höna hittar ett korn
(i čorava koka nade zrno)*

KOMARAC

lak kao komarac

*lät som en fjäder
(lak kao pero)*

praviti od komarca magarca/slona

*göra elefanter av myggor/
göra en höna av en fjäder
(raditi od mušica slonove/
raditi od pera kokoš)*

KONJ

raditi kao konj

*arbeta som en slav
(raditi kao rob)*

pasti s konja na magarca

*råka ur askan i elden
(upasti iz pepela u vatru)*

poklonjenom konju ne gleda se u zube

*man skall inte skåda given häst i munnen
(poklonjenom konju ne gleda se u
zube)*

KOZA

derati istu kozu

*spilla krut på döda hökar
(tratiti barut na mrtve jastrebe)*

nisu kome sve koze na broju

*vara inte riktigt klok
(ne biti odveć pametan)*

tuda koza puna loja

*gräset är alltid grönnare på andra sidan
(trava je uvijek zelenija na drugoj strani)*

KRAVA

najprije stalicu, onda kravicu

u noći je svaka krava crna

u tuđe krave veliko vime

*innan du gifter dig, var säker på att
du har ett hus att bo i*

*(prije no što se vjenčaš, budi siguran
da imaš gdje živjeti)*

i mörkret är alla katter grå

(u noći su sve mačke sive)

*vår grannes åker ger mer säd
än vår*

*(susjedova zemlja uvijek daje veći
prirod od naše)*

KUNIĆ

pokusni kunić

försökskanin

(pokusni kunić)

LASTAVICA

jedna lasta ne čini proljeće

en svala gör ingen sommar

(jedna lasta ne čini proljeće)

LAV

imati lavlje srce

ha ett lejonhjärta

(imati lavlje srce)

ne diraj lava dok spava

väck inte den björn som sover

(ne budi lava dok spava)

LISAC

stari lisac

gammal räv

(stari lisac)

LISICA

lukav kao lisica

listig som en räv

(lukav kao lisica)

tjerajući lisicu, istjerao vuka

råka ur askan i elden

(upasti iz pepela u vatru)

MAČAK

kupovati/kupiti mačka u vreći

köpa grisen i säcken

(kupiti svinju u vreći)

motati se kao mačak oko vruće kaše

gå som katten runt en het gröt

(ići kao mačka oko vruće kaše)

veži/objesi ti to mačku za/o rep

glömm det!

(zaboravi!)

MAČKA

igrati mačke i miša

kad mačka ode, miševi vode kolo

presti kao mačka

slagati se kao pas i mačka

mačka se uvijek na noge dočeka

leka katt och råtta med ngn

(igrati se mačke i štakora s kim)

när katten är borta dansar råttorna

på bordet

(kad mačke nema, štakori plešu po stolu)

spinna som en katt

(presti kao mačka)

leva som hund och katt

(živjeti kao pas i mačka)

en katt landar alltid på tassarna.

(mačka se uvijek na šape dočeka)

MAGARAC

napraviti koga magarcem

razumjeti se kao magarac u kantar

tvrdoglav kao magarac

od magarca ne stvori konja

göra ngn till åtlöje

(napraviti koga predmetom sprdnje)

inte begripa ngt alls

(uopće ne shvaćati što)

envis som en åsna

(tvrdoglav kao magarac)

man kan inte slipa en diamant

av en gråsten

(dijamant se ne može načiniti od granita)

MEDVJED

jak kao medvjed

stark som en björn

(jak kao medvjed)

MIŠ

siromašan kao crkveni miš

mokar kao miš

iz prazne kuće i miševi bježe

tresla se brda, rodio se miš

fattig som en kyrkråtta

(siromašan kao crkveni štakor)

våt in på bara kroppen/skinnet

(mokar do tijela/kože)

råttorna överger det sjunkade

skeppet

(štakori napuštaju brod koji tone)

berget födde en råtta

(brdo je rodilo štakora)

MRAV

marljiv kao mrav

ima ih kao mrava

flitig som en myra

(marljiv kao mrav)

de är oerhört många

(ima ih nebrojeno mnogo)

ni mrava ne zgaziti

*han gör inte/skulle inte göra
en flyg förnär*

podilaze koga mravi

*(on ne bi zgazio ni muhu)
det kommer/får mig att rysa
(naježio sam se)*

raditi kao mrav

*vara filtig som en myra
(biti marljiv kao mrav)*

MUHA

praviti od muhe slona

*göra elefanter av myggor
(raditi slonove od mušica)*

hodati kao muha bez glave

*vara förvirrad
(biti zbunjen)*

jednim udarcem ubiti dvije muhe

*slå två flygor i en smäll
(jednim udarcem ubiti dvije muhe)*

OSINJAK

dirnuti u osinjak/osinje gnijezdo

*röra om i getingboet
(dirnuti u osinje gnijezdo)*

OVCA

brojiti ovce

*räkna får
(brojiti ovce)*

biti crna ovca

*vara svart får
(biti crna ovca)*

i ovce i novce

*man kan inte både äta kakan
och ha den kvar
(ne možeš i pojesti i imati kolač)*

povjeriti ovce vuku

*låta vargen akta fåren
(dati vuku da čuva ovce)*

tko se ovcom čini, vuci ga izjedu

*den som gör sig till ett får blir
uppäten av vargen
(tko se ovcom čini, vuci ga izjedu)*

PAS

gladan kao pas

*hungrig som en varg
(gladan kao pas)*

lagati kao pas

*ljuga som en häst
(lagati kao konj)*

lijen kao pas

*lat som en gris
(lijen kao svinja)*

mokar kao pas

*våt som en hund
(mokar kao pas)*

mučiti se kao pas

*slita (som en) hund
(mučiti se kao pas)*

<i>smrznuti se kao pas</i>	<i>frysa som en hund</i> (smrznuti se kao pas)
<i>umoran kao pas</i>	<i>vara helt utmattad</i> (biti potpuno iscrpljen)
<i>slagati se kao pas i mačka</i>	<i>leva som hund och katt</i> (živjeti kao pas i mačka)
<i>živjeti pasji život</i>	<i>leva ett hundliv</i> (živjeti pasji život)
<i>pas koji laje, ne grize</i>	<i>den hunden som mest skäller,</i> <i>han bits minst</i> (pas koji najviše laje, najmanje grize)

PATKA*novinarska patka**tidningsanka*
(novinarska patka)**PČELA***marljiv kao pčela**filtig som en bi*
(marljiv kao pčela)**PILE***hoće pile da bude pametnije od kokoši**lär inte din farmor suga ägg*
(ne uči baku kako da siše jaja)**PRASAC***prljav kao prasac**smutsig som en gris*
(prljav kao svinja)**PTICA***biti kao ptica na grani**fri såsom fågeln*
(slobodan kao ptica)*noćna ptica**nattfågel*
(noćna ptica)*ptica selica**flyttfågel*
(ptica selica)*jesti kao ptica**äta som en fågel*
(jesti kao ptica)*svaka ptica svome jatu leti**lika barn leka bäst*
(slična se djeca najbolje igraju)**PUŽ***vući se kao puž**röra sig med snigel fart*
(kretati se puževom brzinom)

RAK*crven kao rak**röd som en kräfta**(crven kao rak)**rakovim korakom**baklänges**(unatrag)***RIBA***krupna riba**storpamp**(velika zvjerk)**šutjeti kao riba**vara stum som en fisk**(biti nijem kao riba)**osjećati se kao riba na suhom**vara som en fisk på torra land**(biti kao riba na suhom)**osjećati se kao riba u vodi**trivas som fisken i vattnet**(osjećati se kao riba u vodi)***RIS***ljut kao ris**arg som en bi**(ljut kao pčela)***SARDELA***(biti) stisnuti kao sardele**stå packade som sardiner**(biti pakirani kao sardine)***SMUK***piti kao smuk**dricka som en svamp**(piti kao gljiva)***SVINJA***pijan kao svinja**full som en kaja**(pijan kao čavka)**bacati bisere pred svinje**kasta pärlor för svinen**(bacati bisere pred svinje)***VRABAC***jesti kao vrabac**äta som en fågel**(jesti kao ptica)**to i vrapci cvrkuću**alla vet om det**(svi to znaju)**bolje vrabac u ruci, nego golub na grani**en fågel i handen är bättre än**tio i skogen**(bolje jedna ptica u ruci nego deset u šumi)*

VRANA

vrana vrani oči ne vadi

*den ena korpen hakar inte ut
ögat på den andra
(gavran gavranu oči ne vadi)*

VUK

gladan kao vuk

*hungrig som en varg
(gladan kao vuk)*

vuk samotnjak

*en ensamvarg
(vuk samotnjak)*

da bude vuk sit i koza cijela

*allt är som det skall, alla är nöjda
(sve je kako i treba biti, svi su zadovoljni)*

pojeo vuk magare

*man tystade ner hela affären
(cijeli skandal je zataškan)*

tko se boji vuka još

*ingen rädd(er) för vargen här!
(ovdje se nitko ne boji vuka!)*

mi o vuku, a vuk na vrata

*när man talar om trollen
(kad se spominje trol)*

vuk dlaku mijenja, ali ćud nikada

*ränderna går aldrig ur
(granice nikada ne nestaju)*

ZEC

u tom grmu leži zec

*det är däri problemet ligger
(problem je upravo tamo)*

plašljiv kao zec

*rädd som en hare
(plašljiv kao zec)*

praviti ražanj, a zec u šumi

*sälja skinnet innan björnen är skjuten
(prodati kožu prije nego je medvjed ubijen)*

ZMIJA

bijesan kao zmija

*arg som en bi
(bijesan kao pčela)*

hraniti zmiju u njedrima

*nära en orm vid sin barm
(hraniti zmiju u njedrima)*

koga su zmije grizle i guštera se boji

*bränt barn skyr elden/av
skadan blir man vis
(dijete koje se opeče, izbjegava vatru)
(ozljede čine čovjeka mudrim)*

kriti što kao zmija noge

*hålla ngt mycket hemligt
(držati što u tajnosti)*

savijati se kao zmija na trnu

*vrida sig som en orm i en myrstack
(savijati se kao zmija na mravinjaku)*

ŽABA

teško žabu u vodu natjerati

*slå in öppna dörrar
(udarati po otvorenim vratima)*

2. USPOREDBA HRVATSKO-ŠVEDSKIH PAROVA »ŽIVOTINJSKIH« FRAZEMA

Iz navedenih primjera može se uočiti da otprilike 50% idioma ima u švedskom potencijalni prijevodni ekvivalent, koji sadrži formalni korespondent hrvatskih »životinjskih« leksema. Najčešća podudarnost obuhvaća sljedeće lekseme: *bik* (*öxe*), *golub* (*duva*), *kokoš* (*höna*), *lisica* (*räv*), *mačka* (*katt*), *mrav* (*myra*), *riba* (*fisk*), *ovca* (*får*), *pas* (*hund*) i *ptica* (*fågel*). Takav izbor ne čudi jer su to sve životinje koje su imale i imaju značajnu ulogu u čovjekovu životu i koje metaforički upućuju na razne osobine (*bik* – jačina, *golub* – mir, *kokoš/ovca* – glupost, *pas* – odanost/težak život, *ptica/riba* – sloboda).

Samo 25-30 % hrvatskih idioma nema ekvivalent koji sadrži kontrastivni korespondent hrvatskih leksema, nego za njih koristi parafrazu. Od životinja koje se uopće ne spominju u švedskim idiomima nalazimo *glistu* (*izvoditi bijesne gliste*) i *buhu* (*trijebiti buhe*).

Prijevodni ekvivalent ostalih idioma sadrži leksem koji označava neku drugu životinju. Najčešće zamjene su:

bubica – miš (*tih kao bubica ~ tyst som en mus*)

crv – mrav (*imati crva u guzici ~ ha myror i byxorna; raditi kao crv ~ filtig som en myra*)

miš – štakor (*gol/siromah kao crkven miš ~ fattig som en kyrkrätta*)

pas – konj/vuk (*lagati kao pas ~ ljuga som en häst; gladan kao pas ~ hungrig som en varg*)

ris – pčela (*ljut kao ris ~ arg som en bi*)

Treba spomenuti da hrvatski ima frazemske varijante od kojih se neke podudaraju s gore navedenim švedskim ekvivalentima. Npr. *raditi kao crv/mrav* ili *gladan kao pas/vuk*.

Neki idiomi zamjenjuju leksem za životinju leksemom koji označava ili predmet ili čovjeka. Na primjer:

bik – *nötkärna* (»jezgra lješnjaka«) (*zdrav kao bik ~ frisk som en nötkärna*)

komarac – *fjäder* (»pero«) (*lak kao komarac ~ lät som en fjäder*)

ovci/novci – *kaka* (»kolač«) (*imati i ovce i novce ~ man kan inte både äta kakan och ha den kvar*)

konj – *slav* (»rob«) (*raditi kao konj ~ arbeta som en slav*)

Općenito se u švedskom može uočiti prevlast leksema *björn* (»medvjed«), a u hrvatskom leksema *krava* i *koza*, što i nije čudno.

Što se tiče poslovice, situacija je slična. Oko 50 % ima prijevodni ekvivalent u švedskom, koji sadrži formalni korespondent hrvatskih »životinjskih« leksema. I tu je riječ o nizu leksema identičnih kao u idiomima (*golub, kokoš, konj, mačka, muha, vuk, svinja, pas i zmija*).

Otprilike samo 20% poslovice nema u švedskom ekvivalent koji bi sadržavao kontrastivni korespondent hrvatskih leksema, nego je riječ o parafrazi. Znači da su te poslovice karakteristične za hrvatski: *musti jarca u rešeto, razumjeti se kao magarac u kantar*.

Kod prijevodnih ekvivalenata ostalih navedenih poslovice uočavamo lekseme koji također nisu kontrastivni korespondenti hrvatskih leksema. Jedni sadrže leksem za neku drugu životinju (*praviti ražanj, a zec u šumi ~ sälja skinnat innan björnen* (»medvjed«) *är skjuten; u noći je svaka krava crna ~ i mörkret är alla katter* (»mačke«) *grå*), ljudsko biće (*svaka ptica svome jatu leti ~ lika barn* (»dijete«, »osoba«) *leka bäst; koga su zmije grizle, i guštera se boji ~ bränt barn* (»dijete«, »osoba«) *skyr elden* ili nešto treće (*tuda koza puna loja ~ gräset* (»trava«) *är alltid grönnare på andra sidan*).

Veliki postotak podudarnosti frazema i poslovice ne iznenađuje. Razloga tomu je nekoliko. Kao što sam već spomenuo, čovjek je od davnine okružen životinjama te se njima koristi kako bi metaforično izrazio neke svoje osobine ili karakteristike situacija u koje dolazi. Postoji određen broj životinja koje se spominju u mnogim indoeuropskim jezicima, a kojima su pridružena više-manje ista obilježja. Jezične zajednice su s vremenom ustalile i učvrstile određenu vezu leksema koja se pretvorila u frazem. Osim ove zajedničke iskusvene podloge, možemo spomenuti i druge razloge.

Rasprostranjenost, a time i sličnost frazema i poslovice u različitim jezicima postoji zbog kulturnog naslijeđa (Biblija [*Ne bacaj bisere pred svinje*] i latinski [*lupus in fabula*]) i zbog međusobnih geografskih, političkih, kulturnih, a time i lingvističkih kontakata, što rezultira jezičnim posuđivanjem. Moglo bi se govoriti o rasprostranjenosti koja obuhvaća tzv. europski kulturni krug, koji se dosta karakteristično razgraničuje na srednjoeuropski ili njemački krug, koji obuhvaća većinu slavenskih i skandinavskih zemalja, te zapadnoeuropski ili francuski krug, koji se obično prostire na Englesku, ali također i na Njemačku i zemlje njezinog kulturnog kruga. Dakako, mnoge idiomatske fraze imaju još ograničeniji domet ili su čak specifične za samo jedan jezik. (Maček, 1992)

Usudio bih se reći da se u novije vrijeme idiomi i doslovno prevode iz engleskog zbog sve prisutnijeg utjecaja tog jezika, pogotovo

u današnjem vremenu Interneta i opće informatizacije.

3. ZAVRŠNE NAPOMENE

Ovo proučavanje idioma polazilo je od hrvatskog jezika kojemu su traženi ekvivalenti u švedskom. Ne treba stoga zaključiti da švedski nema nekih drugih »životinjskih« idioma i poslovice čiji ekvivalenti u hrvatskom ne sadrže kontrastivni korespondent švedskih leksema (*ha fjärlar i magen* (»imati leptire u trbuhu«) ~ imati tremu, *ha en gås oplockad med ngn* (»imati neočerupanu gusku s kim«) ~ imati s nekim stare račune, *här ligger en hund begraven* (»ovdje je zakopan pas«) ~ *ovdje je nešto sumnjivo* itd.).

Ovim sam tekstom pokušao prokomentirati neke probleme kontrastivne frazeologije, no prvotna mi je namjera bila pružiti potencijalne prijevodne ekvivalente »životinjskih« frazema i poslovice.

REFERENCIJE:

- Hübinette, L. – Odenstedt, B. (1988). *Ord och inga visor*. Lund: Studentlitteratur
- Menac, A., – Vučetić, Z. (1995). *Hrvatsko-talijanski frazeološki rječnik*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- Maček, D. (1992). Neka pitanja o definiciji idiomatskih fraza. *Filologija* 20-21 (1992 – 1993), 263 – 276
- Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga
- Mikić, P. – Škara, D. (1992). *Kontrastivni rječnik poslovice*. Zagreb: August Cesarec/Školska knjiga
- *Norstedts engelsk-svensk/svensk-engelsk ordbok* (1991a). Stockholm: Norstedts
- *Norstedts ordspråksbok* (1996). Stockholm: Norstedts Förlag AB
- *Norstedts svenska ordbok* (1991b). Stockholm: Norstedts
- Nussdorfer, A. P. (2000). *Hrvatsko-švedski rječnik*. Zagreb: Sims
- *Oxford Idioms Dictionary* (2002). Oxford: Oxford University Press
- *Prismas engelska ordbok* (1998). Stockholm: Norstedts
- Samardžija, M. (2001). *Hrvatski jezik 4 (udžbenik za 4. razred gimnazije)*. Zagreb: Školska knjiga

BUY A PIG IN A POKE / KÖPA GRISEN I SÄCKEN

(the contrastive analysis of idioms and proverbs)

Summary

The text deals with the contrastive analysis of Croatian and Swedish idioms and proverbs whose central lexeme refers to an animal. The definition of idiom is followed by the conditions which a group of lexemes has to meet in order to be regarded as an idiom. Furthermore, an idiom is contrasted with the notion of a collocation and a proverb. The text explains how the author has limited the Croatian corpus, and gives an account of the problems he encountered while searching for equivalents in dictionaries. After giving a list of Croatian idioms and proverbs and their equivalents in Swedish, the author focuses on their interrelations. He investigates the nature of the equivalents in Swedish and is concerned with the degree of contrastive correspondence of the Croatian and Swedish animal lexemes. The reasons which could account for the high percentage of similarity are given at the end of the text.

Key words: idiom, proverb, contrastive analysis, translation equivalent, contrastive correspondent